

1. קווי ההתפתחות העיקריים

השכר החודשי הממוצע לשכיר¹ עמד ב-1967 על 570 ל"י. זו היא עלייה ב-0.5 אחוז לעומת הממוצע ב-1966. במשך 1967 עלה השכר החודשי הממוצע ב-4 אחוזים בקירוב והעלייה חלה כולה במחצית השנייה של השנה. במחצית הראשונה, לעומת זאת, שררה יציבות תוך ירידה בחודשי הכוננות והמלחמה. תאור זה נכון לגבי מרבית ענפי המשק.

השתנות ההכנסה הפנויה לשכיר (ההכנסה לשכיר בניכוי המיסים הישירים) דומה להשתנות השכר לשכיר. השכר הריאלי לשכיר וההכנסה הפנויה הריאלית משכר עמדו ב-1967 על רמה הנמוכה באחוז אחד מזו של 1966. השכר הממוצע לשעת עבודה ב-1967 היה גבוה ב-4 אחוזים מזה של 1966. במשך 1967 עלה השכר לשעת עבודה ב-6 אחוזים.

מספר השכירים² הממוצע ב-1967 נמוך באחוז אחד בערך ממספרם ב-1966. במשך 1967 חל גידול של ארבעה אחוזים במספר השכירים, גידול שחל בעיקרו לקראת סוף השנה. מספר שעות העבודה לשכיר עמד ב-1967 על רמה הנמוכה ב-4 אחוזים ממספרן ב-1966 מכאן שתשומת העבודה של השכירים ירדה ב-5 אחוזים בערך לעומת רמתה ב-1966.

בכל הנוגע לשכר ולשכירים שונה 1967 מקודמותיה: ההכנסה החודשית הממוצעת לשכיר וההכנסה הפנויה לשכיר נשארו כמעט ברמה של 1966, ואילו השכר הריאלי לשכיר וההכנסה הפנויה הריאלית לשכיר אף ירדו באחוז אחד. תופעה זו של יציבות השכר הנומינלי וירידת השכר הריאלי לשכיר חדשה במשק הישראלי (ראה דיאגרמה י'-3), והיא תולדה משולבת של עליית מה בשכר לשעת עבודה וירידה מקבילה במספר שעות העבודה לשכיר. ייחודה של 1967 לעומת 1966 מתבטא גם בעלייה הקטנה יותר של השכר לשעת עבודה, בירידה במספר השכירים ובירידה המואצת במספר שעות העבודה לשכיר.

¹ א. מספר השכירים מוגדר, בהתאם למידגם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מנתוני הביטוח הלאומי, כסך כל העובדים המקבלים שכר. בין השכירים כלולים חברי קואופרטיבים. מצד-שני אין הם כוללים את עובדי מערכת הביטחון ועוזרות הבית. כמו כן אין מידת הכיסוי של הנתונים לגבי עובדי העבודות היוזמות מלאה, ונראה שכך הדבר גם לגבי השכירים בחקלאות.

ב. השכר המופיע כאן הוא השכר ברוטו של השכירים הנ"ל, ובו כלולים: שכר ומשכורת, הפרשים, תשלומים לשעות נוספות והטבות.

ג. השכר מחושב על בסיס מזומן, דהיינו, כל תשלום נרשם כשכר בתקופה בה הוא משולם, למעשה, ללא קשר לתקופה שלגביה שולם.

ד. נבחין בין השכר לעובד שכיר לבין השכר למשרת אותו עובד שכיר. נתוני הביטוח הלאומי משקפים את השכר למשרות העובדים ולא לשכירים עצמם. נתוני השכירים המופיעים בפרק זה משקפים למעשה את משרות השכירים. נתון זה גבוה, מטבע הדברים, ממספר השכירים הכלולים בו, שכן כל שכיר העובד ביותר ממשרה אחת, אפילו הן חלקיות, מופיע מספר פעמים. מכאן שהשכר לשכיר (שהוא למעשה השכר למשרת שכיר) המופיע בפרק זה נמוך במידת מה מהשכר לשכיר במשק.

² ראה להלן עמ' 218 דיון בדבר המשמעות של מספר השכירים והשתנותו בהתאם למקור הנתונים.

בדיקת ההתפתחויות שחלו במשך השנה מורה על מפנה שחל במחציתה השנייה: חלה עלייה במספר השכירים ובשכר לשכיר, לעומת הירידה שאפיינה את המחצית הראשונה של השנה. תופעה זו אירעה כמעט בכל ענפי המשק.

בחינת השינויים שחלו בתחום השכר ב־1967, כדאי שתעשה על רקע של כמה שנים קודמות המחולקות לתקופות משנה, שאינן זהות לחלוקה לפי שנים קלנדריות. התקופה הראשונה מתחילה ברביע האחרון של 1965. הגיאות שררה עדיין במשק על כל ענפיו, פרט לבנייה — שם ניכרו ניצניה הראשונים של האטה בפעילות. שכירי הסקטור הציבורי וכל השכירים ששכרם מושפע במישורין מהדירוג של סקטור זה, נהנו מהעלאות שכר של כשלושים אחוזים, וזאת לתקופה של שנתיים למפרע¹. על רקע עליית השכר בסקטור הציבורי נחתמו הסכמי שכר חדשים בענפים אחרים כך

לוח י' - 1

מספר השכירים*, סך תשלומי השכר והשכר השנתי לשכיר, 1965 עד 1967**

***1967	1966	1965	
637	642	642	א. מספר השכירים (אלפים)
-1	0	3	אחוז השינוי
4,369	4,374	3,671	ב. סך תשלומי השכר במחירים שוטפים (מיליוני ל"י)
0	19	20	אחוז השינוי
4,369	4,445	4,030	ג. סך תשלומי השכר במחירי 1967**** (מיליוני ל"י)
-2	10	13	אחוז השינוי
6,850	6,820	5,720	ד. השכר השנתי לשכיר במחירים שוטפים (ל"י)
0	19	18	אחוז השינוי
6,850	6,920	6,280	ה. השכר השנתי לשכיר במחירי 1967**** (ל"י)
-1	10	9	אחוז השינוי

* ראה הגדרת השכירים בהערות שוליים (1) בעמוד הקודם.
 ** המספרים המופיעים בלוח זה מעוגלים, אחוזי השינוי חושבו על מספרים לא מעוגלים.
 *** נתוני דצמבר 1967 ארעיים.
 **** השכר במחירי 1967 חושב בהתאם למדד המחירים לצרכן — ממוצעים שנתיים.
 המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

שמתחילת 1966 עלו תעריפי השכר ביתר ענפי המשק בשיעור של שמונה אחוזים בקירוב — עלייה גבוהה יחסית. נוסף על כך הוגדלה תוספת היוקר בכ־7 אחוזים באותה עת. התוצאה היתה עלייה של 30 אחוזים בשכר לשעת עבודה ממחצית 1965 לרביע השלישי של 1966².
 ההאטה בפעילות הכלכלית והירידה בביקוש שאפיינה את שוקי המוצרים ב־1966 באה לידי ביטוי בירידת מספר השכירים ובאבטלה שהלכה וגברה. העלייה הגדולה בשכר לשכיר באותה עת הגדילה אמנם את הביקוש של אותם שכירים שנהנו מעליית שכר זו ובכך תרמה לעידוד הפעילות הכלכלית במשק, אולם היתה זו גם עלייה ניכרת בהוצאות המעסיקים על העבודה — דבר שהקטין את רווחיהם, הקשה עליהם להתגבר על הירידה בביקוש למוצריהם וגרם להגברת היקף הפיטורים והאבטלה. מדיניות השכר המוסדית הגיבה בפיגור על ההאטה בפעילות הכלכלית (ראה דיון

¹ דיון מפורט על מבצע הסיווג מצוי בבנק ישראל, דין וחשבון 1965, עמ' 188-190 וכן בדו"ח לשנת 1966 עמ' 217.

² חלק מעליית השכר לשעת עבודה נבע מתשלום הפרשי שכר בעד תקופות קודמות. שיעור עלייה גבוה זה אינו מבטא את התייקרות תשומת העבודה למעביד — שהתייקרה בשיעור נמוך יותר.

מפורט בסעיף 3 להלן). ההסכמים על העלאות השכר הניכרות שנחתמו ב-1966 (וכללו הסכמה להעלאה נוספת ב-1967), הכבידו אף הם על המעסיקים, הקשו עליהם להתגבר על הירידה ברווחיות מפעליהם, שנבעה מצמצום הביקוש למוצריהם, וגרמו להגברת הפיטורים והאבטלה.

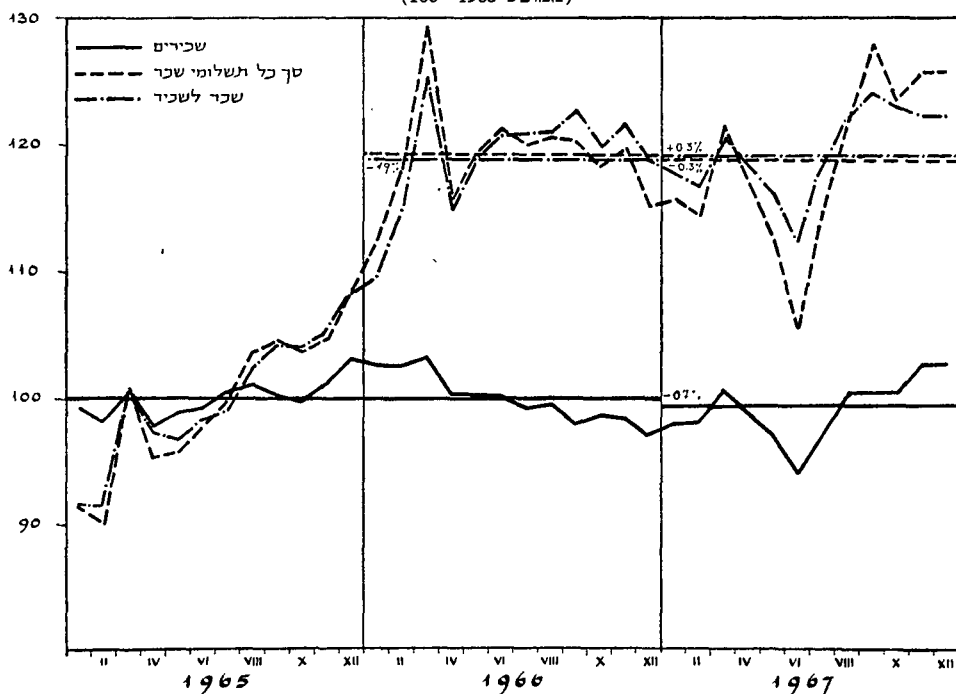
כבר בתקופה ראשונה זו ניכרה השפעת הכוחות הכלכליים על השכר. אמנם מדיניות השכר מעוצבת בעיקרה בידי המחלקה לאיגוד מקצועי, איגודי המעבידים ומדיניות ממשלתית, אולם מצב המשק משפיע על הגורמים מעצבי המדיניות. השפעת הכוחות הכלכליים על מדיניות השכר היא עקיפה ולכן השפעתם על השכר באה לידי ביטוי בפיגור. לכוחות הכלכליים גם השפעה ישירה על השכר, השפעה המתבטאת, בתקופות גאות: בהעלאות בדרגה שאינן קשורות בהכרח לשינוי התפקיד, במתן הטבות מסוגים שונים כמו שכר מעל לתעריפים הרשמיים, תשלום בעד נסיעות ועוד. ובתקופות שפל: בביטול ההטבות הללו, ובביצוע חלקי של מדיניות השכר. השפעה ישירה זו באה לידי ביטוי בתקופה השנייה בכך שהאטה את קצב עליית השכר לעומת הקצב שהתחייב מביצוע קפדני של מדיניות השכר.

התקופה השנייה החלה ברביע השני של 1966 ונמשכה בערך עד מחצית 1967. מספר השכירים ירד בניגוד למגמה ארוכת הטווח; שעות העבודה לשכיר ירדו בשיעור ניכר יותר מהמגמה ארוכת הטווח; השכר לשכיר ואף השכר לשעת עבודה התייצבו ואף ירדו במידת מה. ההסבר לירידת השכר נעוץ בעיקרו בסיום תשלומי ההפרשים¹ ובחלקו בהקטנת ההטבות ששולמו מעל תעריפי

דיאגרמה י' 1

מדדי השכירים, כך כל תשלומי השכר והשכר החודשי הממוצע לשכיר, 1965 עד 1967

(ממוצע 1965=100)

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וסוכנות בנק ישראל.

¹ לעובדי השירותים הציבוריים שולמו, כאמור, הפרשי שכר בעד שנתיים בקירוב. לעובדי ענפי המשק האחרים שילמו בקיץ 1966 הפרשי שכר בעד שנת 1966 כולה, כיוון שההסכמים נחתמו רק במאי אותה שנה.

השכר — בעיקר בבנייה. האבטלה שגברה ובעיקר החשש מגידולה הנוסף גרמו בתקופה זו להחלשה ואף לביטול הלחצים מצד האיגודים המקצועיים להעלאת שכר (ראה דיון מפורט בסעיף 3 להלן). מכאן, שבתקופה זו השפיעו הכוחות הכלכליים גם על מדיניות השכר בכיוון הקטנת הלחצים להעלאת שכר. תוספת היוקר לא הוגדלה ביולי 1966 ובינואר 1967, אף שהמדד הקובע עלה ביותר מ-3 אחוזים.

בתחילת 1967 המשיך מספר השכירים לרדת ומספר המובטלים — לעלות. כתוצאה מלחץ, לא בוצעו במלואן ההעלאות שנבעו מהסכמי השכר המוקדמים לשנה זו. מלוח י"ז ומדיאגרמה י"ז ניתן לעמוד אמנם על עלייה בשכר לשעת עבודה ברביע השני של 1967, אך עלייה זו הינה תוצאה של תשלומי שכר לשכירים, שנעדרו מעבודתם עקב הכוננות והמלחמה, יותר מאשר עלייה בתעריף השכר לשעת עבודה.

התקופה השלישית החלה במחצית השנייה של 1967. בתקופה זו נרשמה עליית מה בשכר לשכיר ובשכר לשעת עבודה — עלייה המוסברת בעיקרה בוחילת שכר רגילה דהיינו עלייה בדרגות ובתשלום עבור ותק בעבודה — ובחלקה בהעלאה מתונה של תעריפי השכר. מדיניות השכר של המחלקה לאיגוד מקצועי לא נטתה לדרוש העלאות שכר נוספות כפי שהדבר התבטא בהחלטותיה מינואר 1968 (ראה להלן). עם זאת, חלה עלייה במספר השכירים — וירידה במספר המובטלים. הורגשה, איפוא החשה בפעילות המשק שהסתייעה בבלימת השכר בתקופה הקודמת, שהיא מצדה תרמה לירידת ההוצאה הריאלית על השכר.

מספר השכירים הממוצע ב-1967 עמד על 637 אלף — באחוז אחד פחות ממספרם ב-1966. הירידה במספר השכירים הממוצע החלה במחצית הראשונה של 1966 ונמשכה ללא הפוגה עד יוני (ראה דיאגרמה י"ז). החל במחצית השנייה של 1967 גדל מספרם בקצב מואץ, ובסוף 1967 הוא עלה על מספרם הממוצע ב-1966.

הדיון במספר השכירים בפרק זה מסתמך על נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, כפי שנתקבלו ממדגם המתבסס על תיקי הביטוח הלאומי. למעשה, אין מדובר במספר השכירים אלא במספר משרות השכירים (ראה הערה 1 בעמ' 215 לעיל). מקור נוסף למספר השכירים הוא סקר כוח אדם של הלשכה לסטטיסטיקה. מקור זה מצביע על ירידה של כ-8 אחוזים במספר השכירים הממוצע ב-1967, לעומת מספרם הממוצע ב-1966. עיקר ההבדל בהשתנות מספר השכירים בין שתי הסדרות בא לידי ביטוי ברביע הראשון של 1967 לעומת האחרון של 1966. חלק מההבדל מוסבר, לדעתנו, בשינויים שחלו בתקופה זו בסקר כוח אדם. כתוצאה משינויים אלו, קיימת, כנראה, הפרזה בירידת מספר השכירים בסקר כוח אדם ברביע הראשון של 1967. מאידך גיסא, ייתכן שקיימת הטיה כלפי מעלה בהשתנות מספר השכירים, כפי שהוא נמדד במידגם הביטוח הלאומי. העדפנו להשתמש בנתוני הביטוח הלאומי בעיקר משיקולים של עקביות בשימוש בנתונים, מה גם שאין ביטחון שהטיה זו חורגת מהטיות אפשריות בשנים שעברו שבהן נעשה שימוש בנתונים אלה.¹

2. השכר והשכירים לפי ענפי המשק

א. החקלאות

בהמשך למגמה השוררת בחקלאות מזה מספר שנים, נמשכה ירידת מספר השכירים המועסקים בענף. מגמה זו קשורה בעליית התפוקה לעובד בענף זה. הירידה ברמה הממוצעת היתה של

¹ ניסיון לתקן את השתנות מספר השכירים — דהיינו להגדיל את שיעור הירידה בהם — ישפיע על ירידה בסך תשלומי השכר, עלייה רבה יותר בשכר לשעת עבודה, ועל ירידת ההכנסה הפנויה משכר. המשתנה היחיד בפרק זה שלא יושפע מתיקון כזה הוא השכר לשכיר.

לוח י"ב

השכר החודשי הממוצע לשכיר לפי ענפי המשק *

1965 עד 1967

1967	1966	1965	
330	330	280	חקלאות
540	540	460	תעשייה
560	560	490	בנייה
740	740	640	חשמל ומים
600	590	500	מסחר וכספים
760	760	610	תחבורה וקשר
600	600	500	שירותים ציבוריים ועסקיים
390	400	330	שירותים אישיים
570	570	480	כל הענפים

* ראה הערות *, ** ו-*** בלוח י"א.
ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

1,000 איש בקירוב, ומספר השכירים הממוצע היה 38 אלף איש ב-1967. הירידה במשך השנה במספר השכירים הגיעה לארבעת אלפים, ומספרם בסוף התקופה הנסקרת הגיע ל-35 אלף איש. השכר הממוצע לשכיר היה נמוך באחוז אחד בקירוב מרמתו הממוצעת ב-1966, אלא שרמתו בסוף השנה היתה גבוהה ב-10 אחוזים מרמתו בסוף 1966. עלייה זו מוסברת בעיקר בעליית שעות העבודה לשכיר במחצית השנייה של השנה ב-10 אחוזים בקירוב. חלק מההסבר לעליית השכר

לוח י"ג

אחוז השינוי בשכר החודשי הממוצע לשכיר לפי ענפי המשק *, 1965 עד 1967

שיעור העלייה הממוצע 1967-1961 (ממוצע אריתמטי)	מ-1966 ל-1967	מ-1965 ל-1966	מ-1964 ל-1965	
12	-1	18	11	חקלאות
12	0	17	16	תעשייה
14	0	14	18	בנייה
8	1	16	13	חשמל ומים
12	2	18	14	מסחר וכספים
15	0	25	24	תחבורה וקשר
13	0	21	18	שירותים ציבוריים ועסקיים
11	-1	20	24	שירותים אישיים
13	0	19	18	כל הענפים

* ראה הערות *, ** ו-*** בלוח י"א.
ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בענף זה נעוץ בהעלאת תעריף השכר ב־5 אחוזים החל ממאי 1967, אם כי נראה, שהסכם זה לא בוצע במלואו בכל מקום, ואף במקום שבוצע, לא תמיד בוצע מיד. ירידת שעות העבודה לשכיר לשבוע בחקלאות ב־4 אחוזים לעומת רמתן הממוצעת ב־1966, נובעת בעיקרה מהרביע השני — רביע המלחמה.

ב. מכרות, מחצבים וחרושת (התעשייה)

בענפי החרושת והמחצבים ירד ב־1967 מספר השכירים הממוצע בשמונת אלפים שכירים בערך, שהם כ־4 אחוזים. רביע השלישי חל שינוי במגמה ומספר השכירים, עלה והגיע בנובמבר כמעט לרמתו הממוצעת של 1966. השכר לשכיר ירד בשיעור אפסי בממוצע שנתי, כאשר מסתמנת מגמת עלייה ברביע השלישי. עיקר הירידה בשכר במחצית הראשונה והעלייה במחצית השנייה של השנה הינן תולדות השינויים בשעות העבודה לשכיר. אמנם בענפי חרושת רבים הועלו תעריפי השכר ב־1967, אלא שעליות אלה היו בשיעור קטן (2-5 אחוזים), חלקן נחתמו במחצית הראשונה וחלקן רק במחצית השנייה (ואפילו לקראת סוף השנה). אין עדות על מידת ביצוע הסכמים אלה, אך נראה, שהם מסבירים חלק מעליות השכר לשכיר, שכן השכר לשעת עבודה עלה ב־4 אחוזים. ההעלאה בתעריפים אושרה, בדרך כלל, לאותם ענפים שבהם היתה הסכמה מוקדמת על העלאת שכר ב־1967 — אולם האיחורים בחתימת ההסכמים לא גררו תחולה רטרואקטיבית של התעריף החדש, ולכן לא היו תשלומי הפרשים ב־1967.

לוח י"ד

אחוז השינוי בשכר הריאלי החודשי הממוצע לשכיר, לפי ענפי המשק *, 1965 עד 1967

(השכר במחירים קבועים, הניכוי לפי מדד המחירים לצרכן)

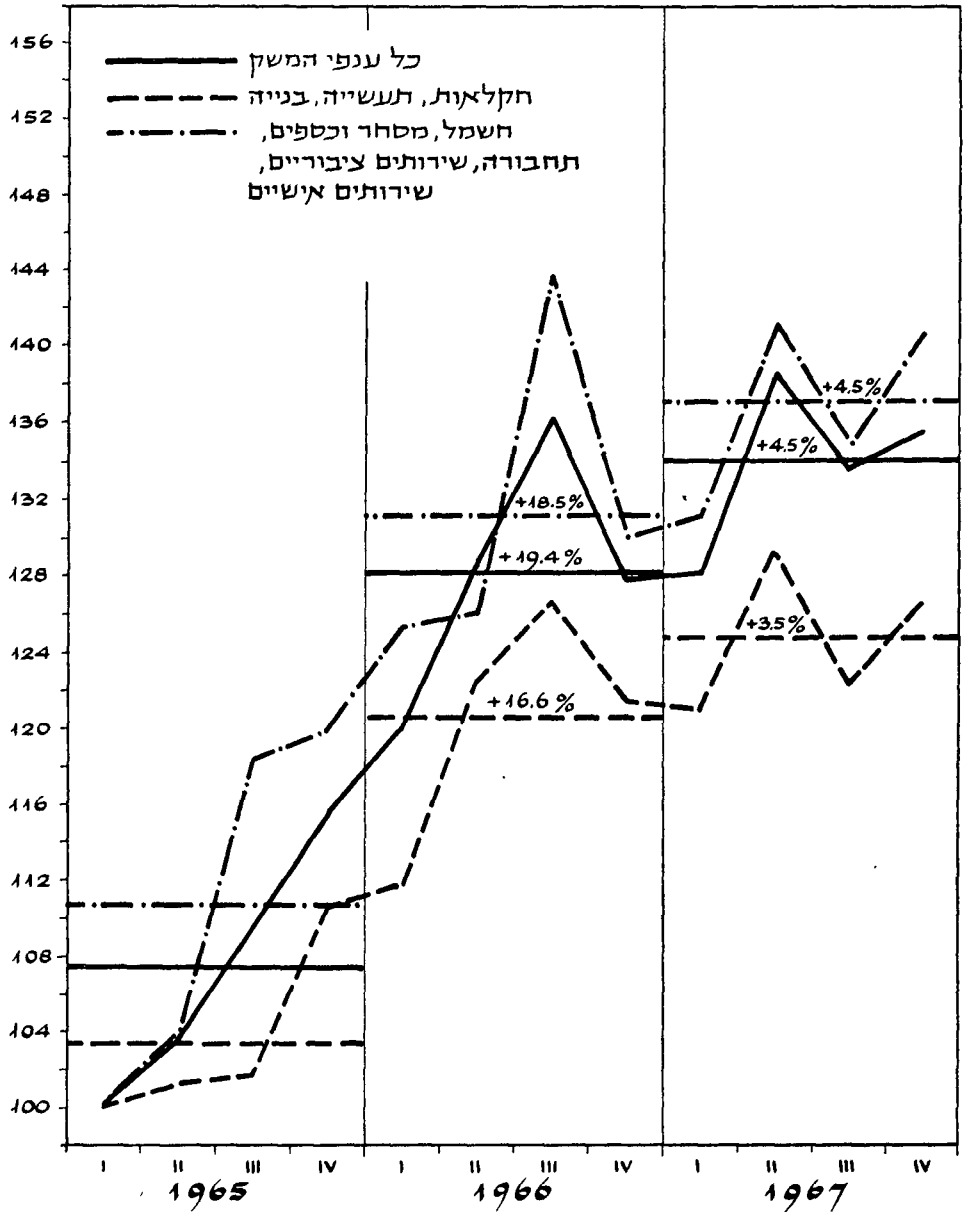
שיעור העלייה הממוצע 1961-1967 (ממוצע אריתמטי)	מ־1966 ל־1967	מ־1965 ל־1966	מ־1964 ל־1965	
6	-2	10	3	חקלאות
5	-2	9	8	תעשייה
7	-2	6	10	בנייה
1	-1	7	4	חשמל ומים
5	1	9	6	מסחר וכספים
8	-1	15	15	תחבורה וקשר
6	-2	12	10	שירותים ציבוריים ועסקיים
5	-3	11	6	שירותים אישיים
6	-1	10	9	כל הענפים

* ראה הערות *, ** ו־*** בלוח י"ג.
ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

דיאגרמה י"ב

מדדי השכר לשעת עבודה בענפי המשק השונים, 1965 עד 1967

(רביע 1=1965=100)

המספרים בגוף הדיאגרמה משקפים את אחוזי השינוי במוצעי השנים.
המקור: בנק ישראל.

השכירים * לפי ענפי המשק, 1966 ו-1967 **

(אלפים)

שיעור השינוי הממוצע 1961 עד 1967 (ממוצע אריחמטי)	% שינוי לעומת 1966	1967	% שינוי לעומת 1965	1966	
-3	-2	38	-5	39	חקלאות
3	-4	167	-3	174	תעשייה
0	-19	51	-15	63	בנייה
4	-1	12	6	12	חשמל ומים
4	1	69	1	68	מסחר כספים
5	-1	48	1	49	תחבורה וקשר
8	7	226	7	210	שירותים ציבוריים ועסקיים
4	-2	27	11	28	שירותים אישיים
4	-1	637	0	642	כל הענפים

* מימד השכירים המופיע כאן, כמצוין בהערה 1 בתחילת הפרק הוא של משרות השכירים, מכאן שיתכן
הבדל גם באחוזי השינוי של השכירים למעשה לעומת המופיע כאן.
** ראה הערות *, ** וי"ב בלוח י"ב-1.
ה מ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

נוסף על המדגם מנתוני הביטוח הלאומי קיים מקור נוסף בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
לנתונים על התעשייה, והם מדדי התעשייה. מדדי התעשייה מורים על עלייה בשיעור 5 אחוזים
בקירוב בשכר העבודה היומי לפועל בחרושת ועלייה זו קרובה לעלייה של 4 אחוזים בשכר לשעה
בחרושת. שני המקורות מצביעים על כך שעיקר העלייה חלה כבר ב-1966, וחלה עלייה כלשהי
גם ב-1967. מדדי התעשייה מצביעים על עלייה של כ-2 אחוזים בשכר הממוצע לשכיר
בחרושת ב-1967 לעומת ממוצע 1966, לעומת אי השינוי שנמדד על ידי הביטוח הלאומי.

ג. הבנייה

כתוצאה ממגמת צמצום הפעילות השוררת מאז סוף 1965 בענף הבנייה המשיך מספר השכירים
בענף זה לרדת ומספרם הממוצע ב-1967 היה נמוך ב-19 אחוזים ממספרם ב-1966. סך כל
שעות העבודה ירד אף יותר, כיוון ששעות העבודה בממוצע לשכיר ירדו ב-4 אחוזים.
בדומה ליתר ענפי המשק, ובהבדל מובהק ממגמת הצמצום שהוכרזה, חלה התאוששות מה
בענף זה ברביע השלישי, אולם בסוף 1967 היה מספר השכירים עדיין נמוך ב-6 אחוזים ממספרם
בשלהי 1966.

שעות עבודה לשבוע ושכר לשעת עבודה, 1965 עד 1967

העלייה או הירידה (-)			1967	1966	1965	
מ"מ 1966 ל"מ 1967	מ"מ 1965 ל"מ 1966	מ"מ 1964 ל"מ 1965				
(אחוזים)			שעות עבודה לשכיר בשבוע			
-4	4	3	38	39	38	חקלאות
-4	-1	-2	40	42	42	תעשייה
-4	-1	-2	39	40	41	בנייה
-1	1	-4	40	41	41	חשמל ומים
-3	0	-3	40	41	41	מסחר וכספים
-4	0	-2	40	42	42	תחבורה וקשר
-4	-1	-1	35	37	37	שירותים ציבוריים ועסקיים
-6	-2	8	32	34	35	שירותים אישיים
-4	-1	-1	38	39	40	כל ענפי המשק
(אחוזים)			השכר לשעת עבודה (ל"י)			
4	14	7	2.0	2.0	1.7	חקלאות
4	18	19	3.1	3.0	2.5	תעשייה
4	15	21	3.3	3.2	2.8	בנייה
2	15	18	4.2	4.1	3.6	חשמל ומים
5	18	18	3.5	3.3	2.8	מסחר וכספים
6	24	28	4.4	4.2	3.3	תחבורה וקשר
4	21	21	3.9	3.8	3.1	שירותים ציבוריים ועסקיים
5	23	7	2.8	2.7	2.2	שירותים אישיים
5	20	19	3.5	3.3	2.8	כל ענפי המשק

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל.

השכר לשכיר ירד במעט ממוצע שנתי — 0.4 אחוז — אולם השכר לשעת עבודה עלה בכ־4 אחוזים. עלייה זו נמדדה ברובה ברביע השני, שבו חלה ירידה דראסטית בהעסקת פועלים בבנייה. ההסבר לכך נעוץ בתשלום לשכירים הקבועים בתקופת הכוננות והמלחמה אף שלא עבדו או עבדו פחות. תעריפי השכר בבנייה לא שונו בשנה הנסקרת.

ד. מסחר וכספים

מספר השכירים בענפים אלה גדל ב־3 אחוזים ממוצע שנתי, וב־5 אחוזים במשך השנה. בענף זה נרשמה ב־1967 העלייה הגבוהה ביותר בשכר לשכיר, עלייה של 3 אחוזים לעומת ממוצע 1966 ושל 5 אחוזים במשך 1967 — אלא ששיעורי עלייה אלה מתונים יחסית לשנים קודמות.

עיקר העלייה ארעה במחצית השנייה של השנה. השכר לשעת עבודה עלה ב־5 אחוזים ממוצע שנתי בשנה הנסקרת וב־7 אחוזים בקירוב במשך 1967. עלייה זו מוסברת בזחילת שכר רגילה, בתשלום שכר למגויסים בתקופת הכוננות והמלחמה גם כשלא עבדו, ובשינוי הסכמי השכר בחלק מהחברות בענף. תעריפי השכר הכלליים של שכירי סקטור זה לא שונו במשך 1967.

ה. תחבורה וקשר

השכר הממוצע לשכיר בענף זה הוא הגבוה בין ענפי המשק — והגיע בשנה הנסקרת ליותר מ־760 ל"י לחודש. נראה, שחלק מההסבר לכך נעוץ בהכללתם של חברי הקואופרטיבים בין השכירים.

השכר בענף עלה במידה זעומה, לאחר עלייה מואצת בשתי השנים הקודמות, אולם במשך השנה נרשמה עלייה מחודשת, כך שרמתו בנובמבר 1967 היתה גבוהה ב־6 אחוזים מרמתו בדצמבר 1966.

תעריפי השכר לשכירים שאינם עובדי מדינה בענף זה הועלו השנה בין 3 אחוזים ל־8.5 אחוזים, כשהשינוי בתוקף בתקופות שונות לגבי קבוצות שונות. הממוצע השנתי של השכר לשעת עבודה עלה ב־5 אחוזים. עיקר העלייה בשכר לשעת עבודה חלה ב־1966. נראה, שלא כל הסכמי השכר החדשים בוצעו ב־1967 הלכה למעשה.

מספר השכירים הממוצע ב־1967 גִּמּוּךְ ב־1,000 ממספרם ב־1966, בדומה ליתר הענפים ירד מספר השכירים בענף זה ברביע השני. מספרם עלה ב־3,000 בחודשי הקיץ, והדבר מוסבר בהיקף הנסיעות והטיולים לשטחים המוחזקים. נסיעות אלו גרמו לעלייה במספר שכירי הקואופרטיבים לתחבורה.

ו. שירותים ציבוריים

השכר לשכיר הממוצע ב־1967 לא השתנה בענפי השירותים הציבוריים לעומת רמתו ב־1966 — אך עלה ב־3 אחוזים במשך השנה. עליית השכר לשעת עבודה — 4 אחוזים — נרשמה בעיקרה במחצית השנייה של השנה. נראה, שמרבית עלייה זאת מוסברת בהעלאות בדרגה, וחלקה — בתשלום לעובדים שגויסו אף אם לא עבדו, שכן דירוג השכר לא שונה בשנה זו.

מלוח 2־אנו למדים, שהשכר הממוצע לשכיר בענפים אלה נשאר גבוה במידת מה מהממוצע בכל אחת מהשנים מאז 1961. יתר על כן, אם נסדר במסדר יורד את הענפים לפי גובה השכר לשכיר, יתברר, שענף זה נמצא במקום הרביעי ב־1961 וזהו מקומו גם ב־1967. ואכן מלוח 3־אנו נזכר ששיעור העלייה הממוצע (על פני כל התקופה הנדונה) של השכר לשכיר בענף זה שווה לשיעור העלייה הממוצע של השכר לשכיר בכל הענפים — אף כי התנודות בשיעורי השינוי משנה לשנה גדולות יותר בסקטור זה.

מספר השכירים עלה ב־7 אחוזים לפי נתונים ממידגם הביטוח הלאומי ב־1967. נתונים אחרים מצביעים על שיעור עלייה קטן בהרבה — כאחוז אחד בלבד — במספר השכירים הממוצע בשנה זו.

ז. שירותים אישיים

מספר השכירים הממוצע בענף זה עמד על רמה נמוכה ב־1,000 איש מרמתו ב־1966 — אלא ששיקור הירידה ארעה במחצית השנייה של 1966 וברביע הראשון של 1967. מספרם עלה ברביע השני — פרט לחודש המלחמה — והשלישי, וירד במידת מה ברביע הרביעי, ירידה שהיא תופעה עונתית חוזרת.

השכר לשכיר ירד בממוצע שנתי באחוז אחד ובמשך השנה ב־1.5 אחוז בקירוב. חלה עלייה של 5 אחוזים בשכר לשעת עבודה עלייה שארעה בחלקה כבר ב־1966, ובחלקה בעקבות שינוי תעריפי השכר בשלהי 1967. השכר הממוצע לשכיר והשכר לשעת עבודה בשירותים האישיים הוא הנמוך ביותר, פרט לשכר בחקלאות.

3. מדיניות השכר ותוספת היוקר

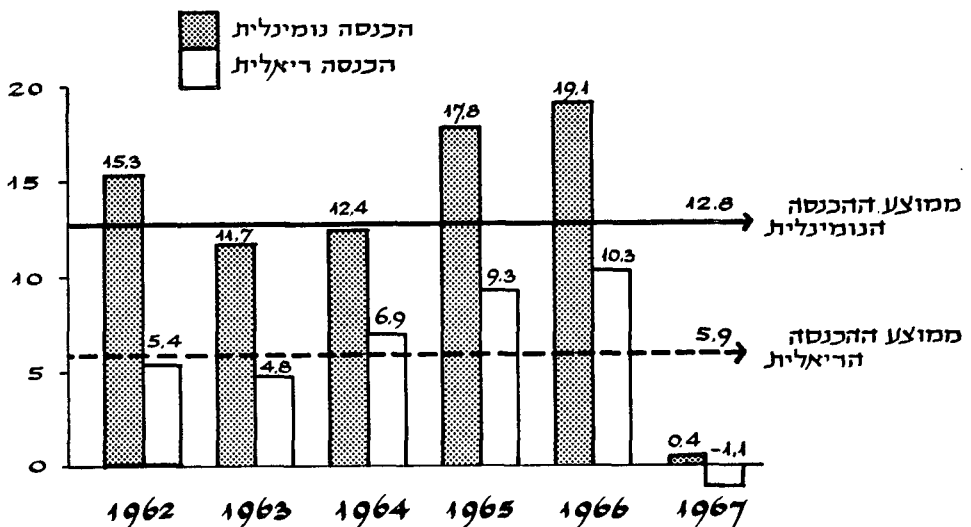
את המסגרת המוסדית למדיניות השכר קובעים המחלקה לאיגוד מקצועי של הועד הפועל, נציגי המעבידים והממשלה. מדיניות זו מורכבת מהסכם תוספת היוקר, שנועד להתאים את השתנות השכר להשתנות המחירים על ידי הסדר אוטומטי, ומהסכמי שכר תקופתיים בין איגודי העובדים לנציגי המעבידים.

ב־1967 ניכרה השפעת המיתון על שתי זרועות אלה של מדיניות השכר. תוספת היוקר לא הוגדלה חרף עליית מדד המחירים לצרכן בשיעור שחייב את הגדלתה, וחלק ניכר של הסכמי השכר לגבי 1967 שנחתמו כבר ב־1966 לא בוצע בתחילת 1967 אלא רק מאוחר יותר, ואף אז לא תמיד הועלה השכר בשיעור המלא שהוסכם עליו מראש.

מדיאגרמות י"ו וי"ז בולטות העלייה המהירה בשכר לשכיר ובשכר לשעת עבודה שאיפיינה את 1966 והיציבות היחסית של שני גדלים אלה ב־1967. מלוח י"ד ומדיאגרמה י"ג אנו רואים שהשכר הריאלי לשכיר אף ירד ב־1967 — תופעה שלא היתה ידועה בישראל מאז היווסדה

דיאגרמה י"ג

אחוז השינוי בהכנסה הנומינלית והריאלית לשכיר, 1962 עד 1967

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וזיכורי בנק ישראל.

(בוודאי לא בשנות השישים). ההסבר ליציבות (או ירידה) זו, קשור לעליית השכר הניכרת שארעה ב-1966. עלייה מואצת זו מוסברת בחלקה הגדול בהסתגלות האיטית של הגופים העוסקים במדיניות השכר לכוחות הכלכליים. בעוד שב-1966 נתן המיתון אותותיו בגידול ניכר באבטלה, בפיטורי שכירים רבים בעיקר מענפי הבנייה והתעשייה, הביאה מדיניות השכר באותה שנה לחתימת הסכמי שכר שהעלו את התעריפים ב-8 אחוזים בערך במרבית ענפי המשק — מתחילת 1966. באותה תקופה הוגדל תשלום תוספת היוקר ב-7 אחוזים בקירוב. בתקופה זו בוצע למעשה, סיווג העובדים בשירותים הציבוריים, שכלל העלאות גדולות בתעריפי השכר, תוך תשלומים רטרואקטיביים עבור שנתיים קודמות. כל אלה גרמו לעליית השכר הניכרת של 19 אחוזים ב-1966. אך עליית שכר זו החמירה את השפעת המיתון על המעבידים, שסבלו הן מירידת הביקוש לתוצרתם והן מעליית ההוצאות על השכר. החמרה זו הגבירה, כנראה, את האבטלה. תגובתה האיטית של המסגרת המוסדית של מדיניות השכר למיתון, בצד האיום באבטלה, הביאו לכך, שעליית השכר לשכיר ב-1966 היתה נמוכה מהשיעור שהתחייב מביצוע מלא של הסכמי השכר ותוספת היוקר בשנה זו. מכאן, שהכוחות הכלכליים השפיעו במישרין כבר ב-1966 על בלימה כלשהי בעליית השכר. בלימה שהתבטאה בביטול הטבות שונות — בעיקר לפועלי הבניין, בביצוע חלקי של הסכמי השכר ובירידה בשעות העבודה לשכיר.

כתוצאה מהאבטלה שגברה ומהחששות להגברה נוספת, ניכרה במחצית 1966 נכונות מצד איגודי העובדים להקטין את לחצם להעלות שכר — נכונות שהתבטאה בויתור על הגדלה נוספת של תוספת היוקר שהתחייבה ביולי 1966. בתחילת 1967 נמשכה השפעת הכוחות הכלכליים על מדיניות השכר באותו כיוון: נציגי המעבידים, בעיקר התאחדות בעלי התעשייה, סרבו להגדיל את תוספת היוקר ותבעו שלא להגדיל את תעריפי השכר — אפילו במפעלים בהם הובטח הדבר. לאחר משא ומתן עם נציגי האיגודים המקצועיים, כאשר המשרדים הממשלתיים תמכו באי ההגדלה, סוכם: א. שלא להגדיל את תוספת היוקר ב. במפעלים בהם כבר נחתמו הסכמים ב-1966 והם גוגעים ל-1967 יש לקיים את מחציתם מיד ומחציתם רק מיולי שנה זו; ג. במפעלים אחרים, שבהם היתה קיימת הבטחה להעלות תעריפי השכר ב-5 אחוזים, להעלותם רק ב-3 אחוזים ומזה המחצית תשולם מיד ומחצית ביולי.

מסיכום זה בולטת המגמה להעביר את ההתדיינות הסופית למישור המפעלי לעומת המישור הענפי, שעד כה היה נוח יותר לנציגי העובדים. יתר על כן, השפעת הכוחות הכלכליים גרמה שגם סיכום זה לא הוצא, כנראה, אל הפועל במלואו.

יותר מאוחר הוחלט על שורה של יציבות של העלאות התעריפים, אם כי בשיעורים לא גבוהים — כ-2 עד 5 אחוזים — בענפי התעשייה, החקלאות והשירותים. (בבנייה לא הועלה התעריף עד סוף 1967). העלאות אלה נגעו לענפים, שבהם היתה החלטה קודמת על העלאה של 5 אחוזים ב-1967. ההעלאה, שהתבטאה בסיכום זה, היתה במקרים רבים נמוכה מההחלטה המוקדמת ב-1966 ובוצעה כמעט בכל המקרים באיחור (דהיינו לא מינואר 1967) והביצוע לא הקיף, כנראה, את כל המפעלים. כל השכירים בענפי השירותים הציבוריים והעסקיים, הבנייה והכספים, ומרבית שכירי התחבורה לא זכו להעלאות תעריפי שכרם בשנה זו. השכר לשכיר והשכר לשעה, עלו במשך 1967 בשיעור שחרג במקצת מהמתחייב מעליות תעריפים אלה.

השפעת המיתון ניכרת גם בהחלטות המחלקה לאיגוד מקצועי מינואר 1968 לגבי מדיניות השכר לשנים 1968 ו-1969. ההחלטות קובעות שכדי לשמור על היציבות במשק ולהבטיח תעסוקה לא יחולו בשנים 1968 ו-1969 שינויים בתעריפי השכר בכל ענפי המשק. לא ידרשו הגדלת תוספת היוקר ב-1968 (ראה להלן). ולמעשה נתבעת הממשלה — ולא המעבידים — לשאת בהטבות היחידות לשכירים, שבאו לידי ביטוי בהחלטות אלה, כגון: להמשיך לשלם מענק ההתייכרות ולהגדילו, להגדיל את התוספת המשפחתית, להנהיג הקלות במס הכנסה ולבטל את ההצמדה של המשכנתאות. נראה, כאילו גם ההתאוששות הכלכלית ממחצית 1967, בדומה להאטה בפעילות ב-1966, לא השפיעה עדיין על מדיניות השכר המוסדית, אך גרמה כבר להעלאות שכר בצורת

הטבות שונות העלאות בדרגה וכד', אף אם בקצב איטי מזה שהיה נהוג בשנות הגיאות — שנות השישים הראשונות.

הסדר תוספת היוקר הונהג בארץ בתקופת מלחמת העולם השנייה. מטרת הסדר זה היתה להתאים לעתים מזומנות מראש את רמת השכר לרמת המחירים על ידי הסדר אוטומטי, ובכך להמעיט את השיבושים הצפויים ביחסי העבודה ובייצור, שהיו עשויים להיגרם אלו היתה השתנות השכר כפופה רק למשא ומתן — הכרוך, מטבע הדברים, בחיכוכים ובסיכסוכי עבודה ושבתות. משנת 1952 הורחב תוקפו של הסכם תוספת היוקר, שנחתם בין התאחדות בעלי התעשייה לבין ההסתדרות הכללית, על כל ענפי המשק המאורגן. אין בנמצא מספר מהימן של השכירים שנהנו מההסכם, אך אומדים אותם בכ-80 אחוזים מכלל השכירים.

תוספת היוקר חושבה בהתאם למדד המחירים לצרכן המתוקן בסעיף הדיור¹. מדד זה נבדק עד כה פעמיים בשנה בינואר וביולי, ותוספת היוקר הוגדלה רק כאשר המדד הקובע עלה ב-3 אחוזים או יותר, מאז ההגדלה האחרונה של תוספת היוקר. תוספת היוקר משתלמת בשיעור עליית המדד, על שכר יסוד עד תקרה של 700 ל"י לחודש.

לאחרונה, הוגדל תשלום תוספת היוקר בינואר 1966. מאז עלה המדד הקובע ביותר מ-3 אחוזים ביולי 1966, ונשאר מעל 3 אחוזים גם בינואר 1967, ביולי 1967 ובינואר 1968. כפי שכבר הוזכר, החליטה המחלקה לאיגוד מקצועי לא לתבוע תשלום תוספת היוקר ביולי 1966, עקב שיקולים משקיים. בעלי הכנסות נמוכות קיבלו מענק התייקרות מתקציב הממשלה². בינואר 1967 סרבו נציגי התאחדות בעלי התעשייה לאשר את הגדלת התוספת — אף שהמדד הקובע עלה ב-8 אחוזים. על כן הוגדל מענק ההתייקרות מתקציב הממשלה לבעלי ההכנסות הנמוכות — עד 400 ל"י לחודש — לכמחצית ערך התוספת שהתחייבה מההתייקרות.

על רקע תקופת המיתון, מצד אחד, והמלחמה, מצד שני, לא תבעו להגדיל את תוספת היוקר ביולי 1967.

בינואר 1968 החליט האיגוד המקצועי שלא לתבוע תשלום תוספת יוקר לאלתר, ולבקש מהממשלה להמשיך בתשלום מענק ההתייקרות לעובדים המשתכרים עד 500 ל"י לחודש, תוך הגדלת שיעוריו. ויתרו על הנוהג לבדוק את המדד הקובע פעמיים בשנה והסתפקו בתביעת תוספת היוקר אחת לשנה — בסופה — אם וכאשר יעלה מדד המחירים ב-3 אחוזים או יותר בממוצע שנתי. כמו כן העמידו את הבסיס לחישוב הדרישה להגדיל את תוספת היוקר על ינואר 1967. בצורה כזאת ויתרו על עליית המחירים שהצטברה ב-1966 — עלייה של כ-8 אחוזים, כאמור, ולא נאלצו לדרוש את העלאת התוספת בינואר 1968, שכן המדד כמעט שלא עלה במשך 1967.

נראה, שהוויכוח על עצם ביצוע הסכם תוספת היוקר ועל דרך ביצועו טרם הסתיים. תפקיד ההסדר האוטומטי של תוספת היוקר הוא לשמור על החלוקה הקיימת של ההכנסה בין שכירים ושאינם שכירים מפני שינויים הנובעים מעליית מחירי התפוקה המקומית. תוספת היוקר לא נועדה לשמור בכל תנאי על השכר הריאלי בעת עליית מחירים. במקרים שבהם יורדת ההכנסה הריאלית של כלל משקי הבית, אין הצדקה לשמור על ההכנסה הריאלית של חלק מהציבור — השכירים במקרה זה. הסדר זה, המבטיח שלתהליכים אינפלציוניים לא תהיה השפעה על חלוקת ההכנסות בין ההכנסות משכר עבודה להכנסות אחרות, מבטיח — על פי רוב גם שמירה על רמתו הריאלית של השכר — אלא שזהות זו אינה הכרחית. להסכם תוספת היוקר מספר ליקויים המונעים בעדו מלשרת את מטרתו כפי שהוצגה לעיל. לא כאן המקום למנות את כל הליקויים האלה. ב-1967 ובתחילת 1968 חל שינוי בביצוע ההסכם: תקופת הפיגור בין עליית המחירים לבין

¹ התיקון הוא בכך שהוציאו ממדד המחירים לצרכן אותם המרכיבים המשקפים את השתנות מחירי הסעיפים המהווים נכסי דלא ניידי, כיוון שלמרבית השכירים התייקרות מחיר הדירה היא הוצאה והכנסה זקופה בעת ובעונה אחת.

² ראה דיון מפורט בנושא זה בדו"ח 1966 עמ' 218.

לוח 7-1

מדדי השכר לשעת עבודה לפי רבעי שנה, 1965 עד 1967

(רביע I 1965=100)

ממוצע שנתי	1967				ממוצע שנתי	1966				ממוצע שנתי	1965				הרביע :
	IV	III	II	I		IV	III	II	I		IV	III	II	I	
117	119	116	117	116	113	110	119	116	109	100	106	98	96	100	חקלאות
130	130	129	137	125	125	126	132	127	116	106	113	107	105	100	תעשייה
120	120	113	127	119	115	119	120	116	106	100	107	93	99	100	בנייה
112	112	113	114	108	109	105	109	105	119	95	102	98	81	100	חשמל ומים
134	138	131	139	126	127	129	139	125	117	108	113	112	105	100	מסחר וכספים
139	137	136	149	136	133	130	139	140	125	110	122	108	109	100	תחבורה וקשר
143	143	150	143	134	138	134	153	137	129	114	122	127	107	100	שירותים ציבוריים ועסקיים
132	136	126	136	132	126	128	125	130	120	102	112	100	98	100	שירותים אישיים
134	135	134	139	128	128	128	136	129	120	107	115	110	104	100	כל הענפים

ה מקור : בנק ישראל.

תשלום תוספת היוקר הוארכה ליותר משנה (במקום חצי שנה). כאשר תקופת פיגור זו ארוכה מדי, התאים עצמו השכר בעבר למחירים שעלו באמצעות מנגנון השוק (או באמצעות משא ומתן של נציגי העובדים והמעבידים).

4. ההכנסה הפנויה¹

ההכנסה הפנויה משכר היא ההכנסה הכוללת משכר בניכוי המיסים הישירים (ראה לוח י"ח-8). סך ההכנסה הפנויה משכר — בדומה לסך תשלומי השכר — לא השתנתה ב-1967. ההכנסה הפנויה הריאלית לשכיר ירדה ב-1967 באחוז אחד — בדומה לירידת השכר הריאלי לשכיר. פירוש השוויון בשיעורי השינוי הוא שחלקם של המיסים בכלל הכנסת השכירים לא השתנה — לעומת 1966. גביית מס ההכנסה מהשכירים עלתה בשיעור של אחוז לעומת עלייה של ארבעים אחוזים ב-1966.²

לוח י"ח-8

ההכנסה הפנויה * לשכיר, 1965 עד 1967

העלייה או הירידה (-)	1967	העלייה או הירידה (-)	1966	1965	
0	4,369	19	4,376	3,671	(א) סך ההכנסות משכר (מיליוני ל"י)
1	645	40	641	457	(ב) סך תשלומי מס הכנסה (מיליוני ל"י)
					(ג) סך גביות הביטוח הלאומי משכירים (מיליוני ל"י)
-3	71	6	73	69	(ד) סך ההכנסה הפנויה משכר (מיליוני ל"י)
0	3,653	16	3,662	3,146	(ה) מספר השכירים (באלפים)
-1	637	0	642	642	(ו) ההכנסה הפנויה לשכיר (ל"י)
0	5,730	16	5,705	4,904	(ז) ההכנסה הפנויה לשכיר במחירי 1967 (בל"י)
-1	5,730	9	5,798	5,296	

* בחישוב ההכנסה הפנויה לא נכללו התשלומים הנלווים ששולמו על ידי המעבידים.
ה מקור : בנק ישראל.

ההכנסה הפנויה לשכיר היא המשפיעה על הביקוש המצרפי של השכירים למוצרים ושירותים. כשם שאין טעם בדיון חד שנתי בכל תחומי השכר, אין בכך טעם גם במישור של ההכנסה הפנויה. אמנם ירדה ההכנסה הפנויה הריאלית לשכיר ב-1967 לעומת 1966, אלא שירידה זו ארעה לאחר עלייה של 9 אחוזים ב-1966 לעומת 1965. עלייה זו נבעה בחלקה מתשלומי שכר חד פעמיים, שהשפעתם על הביקוש השוטף קטנה יחסית להשפעת הכנסה שוטפת באותו סדר גודל, ואילו השפעתם גדולה יותר בתקופות הבאות. רמת ההכנסה הפנויה הריאלית לשכיר עדיין גבוהה ב-1967 ב-8 אחוזים מזו של 1965 — מכאן שלא היה טעם לצפות לירידת הביקוש המצרפי של השכירים למוצרים ושירותים.

¹ לצורך חישוב ההכנסה הפנויה בפרק זה, לא כלולים התשלומים הנלווים של המעבידים בהכנסה הכוללת.
² ראה דיון בדו"ח בנק ישראל 1966 עמ' 219.

לוח י"ג

השביתות לפי ענפי המשק, 1966 ו-1967

הענף	מספר השביתות		העלייה או הירידה (-)		מספר השביתות		העלייה או הירידה (-)		מספר השביתות		העלייה או הירידה (-)	
	1966	1967	מ"ל-1966	מ"ל-1967	1966	1967	מ"ל-1966	מ"ל-1967	1966	1967	מ"ל-1966	מ"ל-1967
חקלאות, ייעור ודיג	23	12	44	-48	1.7	0.8	-35	-53	4.5	2.7	68	39
תעשייה	93	53	26	-43	16.5	7.2	77	-57	63.5	27.0	39	57
בנייה	11	13	22	18	1.0	2.0	233	100	1.3	2.4	160	85
חשמל ומים	9	—	-31	-100	5.2	—	53	-100	7.3	—	43	-100
מסחר וכספים	13	2	-23	-85	11.0	0.2	323	-98	7.2	0.9	39	-87
תחבורה וקשר	20	11	-44	-45	8.8	2.9	29	-67	12.1	12.1	-2	0
שירותים ציבוריים ועסקיים	108	47	-11	-56	39.7	11.8	-39	-70	57.6	11.1	-52	-81
שירותים אישיים	4	4	300	0	0.1	0.1	1055	0	0.2	1.9	1900	850
אינו ניתן לסיווג	1	—	100	-100	4.3	—	100	-100	2.1	—	100	-100
כל הענפים	282	142	-2	-50	88.6	25.0	-2	-72	156.0	58.2	-25	-63
אחוז השביתות שאושרו	45	55	42	-38	36	58	144	-54	41	51	62	-92
אחוז השביתות שלא אושרו	55	45	-26	-59	64	42	-29	-462	59	49	-51	-65
סך כל השביתות	100	100	-6	-50	100	100	-5	-72	100	100	-25	-63

ה מקור: המכון למחקר כלכלי של הוטר השועל.

5. יחסי עבודה

יחסי העבודה הם מכלול של קשרי גומלין בין מעבידים לשכירים. השביתות הן ביטוי לאותה שארית של קשרים אלה שלא באה על תיקונה במערכת היחסים הרגילה. אין ספק, שהגידול באבטלה בשנתיים האחרונות והחשש מפניה, מחד גיסא, והמלחמה, מאידך גיסא, גרמו להסתגלות העובדים לדרישות המעבידים ולהקטנת תביעותיהם הצפויות. אחד הביטויים לכך נסקר בהרחבה לעיל בקטע הדן במדיניות השכר ותוספת היוקר.

אינדיקטור נוסף ליחסי עבודה ניתן למצוא בנתונים על השביתות המובאים בלוח י"9. לאחר שכבר ב-1966 חלה ירידה קלה במספר השביתות, השובתים ובמספר ימי השביתה, התחזקה ירידה זאת בשנה הנסקרת.

מספר השובתים ירד יותר מאשר מספר השביתות ומכאן שהשביתה הממוצעת ב-1967 כללה פחות עובדים מאשר ב-1966. מספר ימי השביתה ירדו, אך פחות מאשר מספר השביתות ואכן התארך משך השביתה הממוצעת ב-1967 מ-1.8 ימים ב-1966 ל-2.3 ימים ב-1967, שהוא משך השביתה הממוצעת גם ב-1965. כהמשך למגמה מ-1966 ירד אחוז השביתות שלא אושרו על ידי מוסדות ההסתדרות — ה"פראיות" — לעומת אלה שאושרו.

אומדן להפסד הכלכלי שנגרם למשק עקב השביתות ניתן למצוא במספר ימי השביתה ואלה ירדו ב-63 אחוזים ב-1967 והגיעו ל-58 אלף ימי שביתה לעומת 156 אלף ב-1966, ו-207 אלף ב-1965.

לפי נתוני האיגודים המקצועיים השתנו הסיבות לשביתות בשלושת השנים הנסקרות. ב-1965 היו הסיבות העיקריות בעיות הקשורות בשכר וסיווג. ב-1966 עלה משקלן של שביתות עקב הלנת שכר, פיטורי עובדים ושכר (בוטל ענין הסיווג כגורם לשביתות). ב-1967 הסיבה הנכבדה ביותר היתה פיטורי עובדים ורק אחריה שכר עבודה. ב-1967 עלה חלקן היחסי של השביתות בחלק ההסתדרותי — אף כי גם כאן היתה ירידה מוחלטת — העלייה היחסית נובעת בחלקה מהשביתות החוזרות שפרצו בין שכירי הקואופרטיבים לתחבורה.